

УДК 93/99

ISSN 0583-4961

ИНСТИТУТ ЗА НАЦИОНАЛНА ИСТОРИЈА

ГЛАСНИК

ГЛАСНИК год. 60 бр. 1

стр. 1-336 Скопје 2016

СОДРЖИНА – TABLE OF CONTENTS

СТАТИИ - ARTICLES

<i>Драган Зајковски: По повод 1100 години од упокојувањето на Свети Климент Охридски</i>	9
<i>Dragan Zajkovski: Dedicated to the 1100th Anniversary of the Death of Saint Clement of Ohrid</i>	9
<i>Војслав Саракински: Филхелен и сојузот: Александар I, Атина и првите искри на северот</i>	13
<i>Vojislav Sarakinski: The Philhellene and the League: Alexander I, Athens and the first Sparks in the North</i>	13
<i>Јасминка Кузмановска: Неколку забелешки за топонимите Касандреја и Артемисион</i>	27
<i>Jasminka Kuzmanovska: Few Remarks on the Toponyms Kassandreia and Artemision</i>	27
<i>Драган Зајковски: Ранохристијанските црковни функции апостол, пророк и учител: меѓу харизмата и прагматизмот</i>	37
<i>Dragan Zajkovski: Early Christian Church Functions of Apostle, Prophet and Teacher: between Charisma and Pragmatism</i>	37
<i>Стефан Пановски, Дарко Стојанов: Кога митот и историјата се среќаваат: Getica 10.65-66</i>	47
<i>Stefan Panovski, Darko Stojanov: When Myth and History converge: Getica 10.65-66</i>	47
<i>Драган Веселинов, Трајче Нацев: Одбранбени елементи кај Доцноантичките утврдувања во Брегалничкиот басен</i>	71
<i>Dragan Veselinov, Trajce Nacev: Defence Elements on late Antique Fortifications in the Bregalnica Basin</i>	71
<i>Драган Ѓалевски: Трансформацијата на Византискиот воен систем на Балканот (VII – IX век)</i>	81
<i>Dragan Ğalevski: Transformation of the Byzantine military System in the Balkans (VII-IX century)</i>	81

<i>Љубица Станковска: Кон прашањето за втората Климентова црква во Охрид ...</i>	97
<i>Ljubica Stankovska: The issue of the second Church of Clement in Ohrid</i>	97
<i>Александар Атанасовски: Врските помеѓу Македонија и Дукља во Средниот век</i>	111
<i>Aleksandar Atanasovski: Relations between Macedonia and Duklja in the Middle Ages</i>	111
<i>Владимир Јанев: Даночните обврски и задолженија на Евреите во Македонија (1700–1912)</i>	123
<i>Vladimir Janev: Tax Obligations of Jews in Macedonia (1700 - 1912)</i>	123
<i>Рахман Адеми: Изградба на телеграфски линии во Македонија во времето на Абдулхамид Втори: линијата Дебар – Рекалар (Жировница)</i>	137
<i>Rahman Ademi: Construction of Telegraph Lines in Macedonia during the Rule of Abdulhamid II: Line Debar - Rekalar (Zirovnica)</i>	137
<i>Силвана Сидоровска-Џуповска: Споровите меѓу Српската и Бугарската пропаганда за црквите и училиштата во Дебарско-Кичевската митрополија ..</i>	149
<i>Silvana Sidorovska-Џupovska: Confrontation between Serbian and Bulgarian Propaganda for Churches and Schools in Diocese of Debar i Kicevo</i>	149
<i>Димитар Љоровски Вамваковски: Грчката „Македонска борба“ (1904–1908): Општи карактеристики</i>	159
<i>Dimitar Ljorovski – Vamvakovski: The Greek “Macedonian Struggle” (1904–1908): Main Characteristics</i>	159
<i>Македонка Митрова: Територијалното проширување на Кралството Србија низ призмата на Александар Белиќ: Србите и Бугарите во Балканскиот Сојуз и во меѓусебната војна</i>	175
<i>Makedonka Mitrova: Kingdom of Serbia’s territorial Expansion seen through Aleksandar Belic Prism : the Serbians and the Bulgarians in the Balkan Alliance and at War with each other</i>	175
<i>Габриела Топузовска: Осврт на животот и делото на Анастас Коцарев (1889-1931)</i>	191
<i>Gabriela Topuzovska: Review of the Life and Work of Anastas Kocarev (1889-1931)</i>	191

<i>Верица Јосимовска: Руските имигранти и културните настани во Штип во периодот 1923 – 1927 година</i>	199
<i>Verica Josimovska: Russian Immigrants and cultural Events in Stip between 1923 - 1927</i>	199
<i>Александар Манојловски: Еврејската верска општина во Скопје и прашањето за депортираните Евреи од Македонија</i>	209
<i>Aleksandar Manojlovski: The Jewish religious Community in Skopje and the Question for deported Jews from Macedonia</i>	209
<i>Стојко Стојков: Концепции за решавање на Македонското прашање на страните на весникот Пиринско дело (1945 – 1947)</i>	225
<i>Stojko Stojkov: Conceptions for resolving Macedonian Question on the Pages of Newspaper “Pirin Cause”</i>	225
<i>Борче Илиевски: Улогата на Топличкиот епископ Доситеј во разрешување на Македонското црковно прашање 1951 – 1958 година: Прилог кон биографијата на поглаварот на Македонската Православна црква по повод 110 години од раѓањето</i>	249
<i>Borce Ilievski: The Role of the Toplica Bishop Dositej in resolving the Macedonian Church Issue 1951 – 1958 (appendix to the Biography of the Macedonian Orthodox Church Pontiff regarding 110 Years from his Date of Birth)</i>	249
<i>Јован Јоновски: Сонцето на општинските знамиња во Република Македонија</i> ..	267
<i>Jovan Jonovski: The Sun on municipal Flags in the Republic of Macedonia</i>	267

МАТЕРИЈАЛИ - PAPERS

<i>Александар Симоновски: Пресуда на Окружниот суд во Скопје против Миливој Трбик-Војче и други лица (13 јуни 1947 година)</i>	277
<i>Aleksandar Simonovski: Judgement of the District Court in Skopje against Milivoj Trbic-Vojce and others (13 june 1947)</i>	277
<i>Невен Радичевски: Положбата на приврзаниците на резолуцијата на Информативното биро во СР Македонија според известieto на Управата за државна безбедност од 1964 година</i>	289
<i>Neven Radicevski: The Status of the supporters of Cominform Resolution in SR Macedonia according to the Report from State Security Administration from Year of 1964</i>	289

РЕЦЕНЗИИ – ПРИКАЗИ - REVIEWS - SURVESYS

- Лидија Кумбараци Богојевиќ*, Османлиски споменици во Скопје,
Второ дополнето издание, Скопје 2014. (*Милка Здравева*) 295
- Lydia Kumbardzhi Bogojevic*, Ottoman Monuments in Skopje,
Second expanded Edition, 2014 Skopje. (*Milka Zdraveva*) 295
- Македонија – Полска: Историја, култура, јазик, литература, медиуми, Скопје:
Институт за национална историја, 2015, 234. (*Невен Радически*) 300
- Macedonia – Poland: History, Culture, Language, Literature, Media
Institute of National History, Skopje, 2015 (*Neven Radiceski*) 300
- Натали Клејер*, Кон потеклото на албанскиот национализам: раѓањето на една
мнозинско муслиманска нација во Европа, Скопје: ФООМ 2015, 718.
(*Петар Тодоров*) 303
- Nathalie Clayer*, On the Origin of Albanian Nationalism: The Birth of a Nation of
Muslim Majority in Europe Skopje, FOSM 2015, 718. (*Petar Todorov*) 303
- Драгица Поповска*, Споменикот, меморијата и идентитетот, Институт за
национална историја, Скопје, 2015; 211. (*Теон Џинго*) 307
- Dragica Popovska*, Monument, Memory and Identity, Institute of National History,
Skopje 2015; 211. (*Theon Jingo*) 307
- Музафер Бислими*, Границата на Албанија и прашањето за манастирот Св.Наум:
1912 – 1925 (документи), Скопје, Институт за национална историја,
2015, 208. (*Јетон Доко*) 308
- Muzafer Bislimi*, Kufiri me shqipërinë dhe çështja e Shën Naumit: 1912 – 1925
(dokumente) Shkup, Instituti për histori nacionale, 2015, 208. (*Jeton
Doko*) 308

СООПШТЕНИЈА - ANNOUNCEMENTS

- Меѓународна научна конференција: „Македонија и Полска во модернизациските
процеси во XIX – XXI век: историја – политика – јазик – култура –
литература“ (Скопје, 26 – 27 мај 2015 година) (*Марјан Иваноски*) 311
- “Macedonia and Poland in modernization Processes in XIX - XXI century : History
- Politics - Language - Culture - Literature”(*Marjan Ivanoski*) 311
- Научна трибина: Одбележување на 1000 години од смртта – убиството на цар
Гаврило Радомир (*Драган Зајковски*) 313
- A scientific Debate Celebration of 1000 Years of Death – Murder of King Gavrilo
Radomir (*Dragan Zajkovski*) 313

БИБЛИОГРАФИЈА - BIBLIOGRAPHY

- Соња Стрезоска Велјановска: Минатото на Македонија низ призмата на странски автори (Библиографски податоци објавени во странство во 2010 година)..... 315*
- Sonja Strezovska Veljanovska: Past of Macedonia through the Prism of foreign Authors (Bibliographic Data published Abroad in 2010) 315*

СТАТИИ

УДК 94 (381)

КОГА МИТОТ И ИСТОРИЈАТА СЕ СРЕЌАВААТ:
GETICA 10.65-66*Стефан Пановски**Дарко Стојанов*

научни соработници во Институтот за национална историја - Скопје

Abstract

A segment of Jordanes' *Getica* - the "Macedonian episode", is analysed in terms of exploring its historical value on the one hand, and the motives for its incorporation in the "Gothic" history on the other. The paper engages in a discussion of the sources utilized by Jordanes in this section and tries to understand the transmission of historical knowledge and its veracity. Furthermore, it surveys the political context of the 6th century in order to ascertain its possible influence on the creation of *Getica* and its "archaeology".

Keywords: Jordanes, Cassiodor, Goths/Getae, Philip II, origo gentis, "archaeological excurs".

Во оваа статија се занимаваме со потенцијалите на еден кус и навидум неверојатен историски приказ, што сосема очекувано се наоѓа на маргините на историографијата. Во 551 г., во Константинопол Јорданес напишал кратка историја на Готите, позната како *Гетика*. Авторот го опишува долгото патешествие на Готите од магловитото потекло во Скандинавија до падот на остроготското кралство во Италија во VI век. Иако главното внимание во делото е посветено на готската историја по III век, сепак во духот на античката историографија, во првиот дел Јорданес реконструира извесна готска "праисторија" во медитеранскиот свет и ги става Готите во „друштво“ на најславните цивилизации и владетели од антиката.¹ Така, можеме да прочитаеме за походот на еден египетски фараон против Готите, при што готскиот крал успеал да ги порази Египќаните, да ги гони до Египет, и безмалку да го убие и самиот фараон; потоа успеал да ги потчини Медите, како и речиси цела Азија; по смртта бил почитуван како божество кај Партите; понатаму за готските жени, во случајов поистоветени со Амазонките, кои освоиле голем дел од Азија (Кавказ, Мала Азија, Сирија); за готскиот крал кој се борел во Тројанската војна; за војните со Персија и римските легии на Кајсар.

¹ Jord., *Getica*, 6.47-11.68.

Во ова море од (дез)информации ги среќаваме и античките Македонци. Имено, тука се споменуваат и некакви “готско-македонски“ односи: сојуз и војни меѓу Филип II (потоа и Пердика II, односно хилијархот Пердика) и Готите.² Со оглед на тоа што споменатите македонски кралеви владееле во V и IV век ст.е., а Готите се појавиле во медитеранскиот свет во III век н.е.,³ овие информации неминовно побудуваат сомнеж кон веродостојноста на текстот. Оттука се поставуваат неколку прашања. Која е “реалноста“ зад одделни елементи од неверојатната приказна, односно како авторот ја составил? И уште поважно, зашто го сторил тоа, односно која е целта на тој дел од нарацијата?

1. Во првиот дел од македонскиот екскурс Јорданес дава еден драматичен приказ на судирот меѓу Филип II и “Готите“ во Тракија. Поради специфичноста на оваа епизода, полезно би било да се даде краток осврт на активностите на Филип во овој период во Тракија. Имено, во 342 г. ст.е. Филип II презел уште еден поход во Тракија, што планирано или не, ќе трае сè до 339 г. ст.е. За разлика од претходните упади во Тракија, кога очигледно имал ограничени цели, овој пат станувало збор за инвазија во вистинска смисла на зборот.⁴ Според Диодор повод за преземањето на походот била заштитата на хеленските градови на Хелеспонт, кои биле изложени на напади од тракискиот владетел Керсеблепт.⁵ Како што истакнува Г. Грифит, објаснувањето на Диодор е прифатливо ако се сфати како одраз на македонското официјално толкување на ситуацијата.⁶ Меѓутоа, нема сомневање дека главната цел биле тракиските владетели Керсеблепт и Тереј, а јадрото на македонските активности била територијата на Одрисите.⁷ Филип очигледно проценил дека, со оглед на однесувањето на Керсеблепт, аранжманите од 346 г. ст.е. не се доволни за обезбедување на мирот и стабилноста на источната граница и дека дошол мигот еднаш и засекогаш да

² Jord., *Getica*, 10.65-66.

³ cf. Herwig Wolfram, *Histoire des Goths*, Paris, 1990, 32, кој смета дека Готите за првпат се споменуваат негде меѓу 16 и 18 година, меѓутоа во формата „Gutones“, а потоа и „Guti“, називи кои се употребуваат (иако ретко) до средината на II век. Оттогаш, до средината на III век нема спомнувања на готското име. Според истиот автор, дури во втората половина на III век Римјаните, Хелените, па и Персијците, стануваат свесни за постоењето на Готите. Од сса 300, пак, во античките јазици се среќава речиси исклучиво формата Got(th). Според Arne S. Christensen, *Cassiodorus, Jordanes and the History of the Goths. Studies in a Migration Myth*, København, 2002, 343: „The Goths surface in the Graeco-Roman historiography in various unrelated notes from the middle of the third century, in the area around the lower reaches of the Danube.“

⁴ Guy Th. Griffith, in Nicholas G. L. Hammond & Guy Thompson Griffith, *A History of Macedonia*, vol.2, Oxford, 1979, 555 (понатаму Guy Th. Griffith in *HM 2*); Peter Delev, „Thrace from the Assassination of Kotys I to Koroupedion (360-281 bce)“, *A Companion to Ancient Thrace*, (ред. Julia Valeva, Emil Nankov & Denver Graninger), Oxford, 2015, 50.

⁵ Diod., 16.71.1-2.

⁶ Guy Th. Griffith in *HM 2*, 556.

⁷ Robert M. Errington, *A History of Macedonia*, Berkeley, 1990, 53.

расчисти со овој жилав противник кој премногу долго му пркосел.⁸

За текот на оваа долга и напорна кампања не знаеме речиси ништо. Движејќи се по трако-македонското крајбрежје Филип веројатно го ставил Ајнос под своја контрола и од таму, следејќи го течението на Хеброс, се упатил во внатрешноста на Тракија.⁹ Изгледа дека во почетокот Филип се соочувал со проблеми, при што особено тешка била зимата 342/1 г. ст.е.¹⁰ Дали дошло до некои поголеми копнени битки или пак целата кампања се свела на една долга и исцрпувачка борба против непријател кој користејќи го теренот се одлучил на партизанско војување не знаеме.¹¹ Во секој случај, целта била постигната во 341 или дури во првата половина од 340 г. ст.е. кога Керсеблепт и Тереј конечно биле поразени и исчезнуваат од сцената.¹² Територијата на урнатото кралство на Одрисите е припоена кон Македонија и ставена под управа на македонски стратег,¹³ а контролата врз регионот била дополнително зацврстена со основањето на неколку нови градови.¹⁴

2. И покрај сите потешкотии и повремени неуспеси, нема сомнеж дека создавањето на тракиската стратегија претставувало голем успех и кулминација на источната политика на Филип. Па сепак, како што можеше да се забележи од крајно скудниот преглед на настаните, ниту еден сочуван антички извор не посветил внимание на овие активности на Филип. Во современата историографија често се истакнува дека активностите на македонските владетели во внатрешноста на Балканскиот полуостров биле занемарени од античките историографи кои не биле заинтересирани за случувањата на овој

⁸ Ајсхин, говорејќи за настаните од 346 г. ст.е. вели дека Керсеблепт тогаш го загубил кралството (2.90, 92). Иако ова очигледно не е точно, сепак е јасно сведоштво за потчинетата положба во која бил ставен тракискиот владетел. Од тој аспект, обновените напади на Керсеблепт на Херсонес претставувале отворен раскин со Филип – предизвик што македонскиот крал никако не можел да го игнорира.

⁹ Peter Delev, „Thrace...“, 50.

¹⁰ Demosth., 8.35, 45.

¹¹ Дека војната имала карактер на партизанско војување е претпоставка на John R. Ellis, „Macedonian hegemony created“, *Cambridge Ancient History VI*², (ред. David Malcolm Lewis et alii), 1994, 773. Навистина, Диодор споменува дека Филип ги поразил Тракиците во неколку битки (16.71.2), но бидејќи не дава никакви бројки ниту пак опис на било која од битките, никаков заклучок не може да се изведе од оваа информација.

¹² Кус преглед на кампањата кај Peter Delev, „Thrace...“, 50-51.

¹³ Македонскиот стратег за прв пат е засведочен во времето на Александар (Арг., *Anab.*, 1.25.2), што е една од причините поради кои Guy Th. Griffith in *HM 2*, 559 претпочита формирањето на стратегијата да го датира во времето на Александар III. Меѓутоа, според Диодор (16.71.2) Филип им наметнал данок на Тракиците и нема никаква причина да се сомневаме во овој податок. Ова пак од своја страна имплицира постоење на некаков административен систем, и според тоа иако не може со сигурност да се тврди, сепак е мошне веројатно дека најдоцна до 339 г. ст.е. функцијата стратег на Тракија била создадена од Филип (cf. Robert M. Errington, *A History...*, 53-4).

¹⁴ v. Guy Th. Griffith in *HM 2*, 557-9.

простор. Иако земено во целина овој заклучок генерално е правилен, во овој случај не може да се земе како главна причина што активностите на Филип во Тракија не оставиле подлабока трага во изворите. Зашто, од бројните фрагменти од *Филиповата историја* на Теопомп што се однесуваат на Тракија може да се заклучи дека тој детално ги опишал овие настани;¹⁵ но за жал, изгледа дека речиси ништо од овој приказ не било преземено од подоцнежните автори. Зошто е тоа така може само да се спекулира. За подоцнежните компилатори на општи истории, активностите на Филип во периодот 342-340 г. ст.е. веројатно не биле доволно интересни за детално да се прикажат, особено ако навистина станувало збор за една герилска војна, која не била решена со некоја голема и спектакуларна копнена битка. Во споредба со славните опсади на Бисант и Перинт (340-339 г. ст.е.), а потоа и походот против Атеа, војната против Керсеблепт и Терез едноставно не делувала многу важно.¹⁶ Згора на тоа, нелојалноста на тракискиот стратег Мемнон, а потоа и недисциплината на неговиот наследник Сопирион,¹⁷ многу бргу ќе го уништат тоа што го создал Филип, што несомнено создало погрешен впечаток за неговите постигнувања во Тракија. Така, иако детално опишан од Теопомп, овој голем успех на Филип во Тракија оставил многу малку траги во подоцнежната историографија.

3. Токму поради ваквата состојба со изворите, изненадува што токму кај Јорданес, кој пишувал речиси 900 години подоцна, е сочуван кус приказ за една од активностите на Филип во овој период. Како што раскажува тој:

Исто така и Филип, таткото на Александар Велики, кога склучил пријателство со Готите ја зел за жена Медона ќерката на кралот Гудила, за да го зацврсти кралството на Македонците со ваква силна врска. Во тоа време, како што пренесува историчарот Дион, страдајќи од недостаток на пари Филип размислувал да ги поведе силите и да го опустоши градот Одиситана¹⁸ што се наоѓал во Мезија, а поради

¹⁵ John Gardiner-Garden, „Ateas and Theopompus“, *Journal of Hellenic Studies*, 109/1989, 29.

¹⁶ За Диодор од Агирион дополнителна причина да ги занемари активностите на Филип во овој период било тоа што истовремено на Сицилија дејствувал Тимолеон чија кариера несомнено била многу поинтересна и поважна тема за еден Сицилијанец. Јустин пак од друга страна се ограничува единствено на приказот за односите меѓу Филип и Атеа. Во колкава мера епитомата на Јустин ја отсликува содржината во *Филиповата историја* на Помпеј Трог не може да се каже со сигурност. Во прологот од осмата книга се споменува и Тракија, но ако се водиме од текстот на Јустин (8.3.12-15) изгледа дека ова по прво се однесува на претходните походи на Филип во Тракија. Прологот од деветата книга пак започнува со опсадата на Перинт, што е во согласност и со текстот на Јустин, така што дури и да имало некакво споменување на војната на Филип против Керсеблепт и Терез тоа било само попатно.

¹⁷ За Мемнон и Сопирион v. Waldemar Heckel, *Who's Who in the Age of Alexander the Great. Prosopography of Alexander's Empire*, Oxford, 2006, s. v. Memnon (3), Zopyrion.

¹⁸ т.е. Одесос. cf. Alexandru Avram, John Hind, Gocha Tsetskhladze, „The Black Sea Area“, *An Inventory of Archaic and Classical Poleis*, (ред. Mogens Herman Hansen &

близината до градот Томи во тоа време бил потчинет на Готите. Од таму однадеж се отвориле портите и спроти нив, со китари в рака и во сјајнобели рува, истапиле готските свештеници кои што ги нарекуваат *пи<леат>и*¹⁹, и со молитвен глас им пееле на боговите на претците за благослов за да ги одбијат Македонците. Кога виделе со каква одважност и понатаму им приоѓаат, Македонците се запрепастиле на, ако може така да се каже, војниците биле преплашени од невооружените. Веднаш го растуриле бојниот ред во кој биле построени, и не само што се воздржале од уништувањето на градот, туку и оние што според правилата на војување ги заробиле надвор од градот, ги вратиле; и откако склучиле сојуз си заминале дома.²⁰

На прво читање приказот на Јорданес попрво наликува на бајка, а не на историски приказ. Тешко кој би поверувал дека прекалената македонска војска би побегнала од група свештеници, без разлика колку и да била егзотична глетката. Меѓутоа, токму оваа сцена наоѓа поткрепа кај Теопомп, чие сведоштво како современик на настаните не треба да се занемари. „Во 46-та книга од *Историјата* Теопомп вели: Гетите со себе носат китари на кои свират кога стапуваат во преговори“.²¹ Од овој фрагмент станува сосема јасна суштината на сцената кај Јорданес, во која всушност се опишува почетокот на преговорите меѓу Филип и Гетите. По (очигледно) успешното завршување на преговорите, македонските сили сосема разбирливо се повлекле. Дали Јорданес, односно неговиот извор погрешно го сфатил приказот на Теопомп, или пак станува збор за намерно извртување на суштината за да се прикаже дека „Готите“ всушност излегле како победници не може со сигурност да се каже. Со оглед на карактерот на „Археологијата“²² на Јорданес второто решение секако делува мошне веројатно. Меѓутоа, тука мора да бидеме крајно внимателни, зашто никако не може да се одговори дали самиот Јорданес е автор на верзијата што ја презентира, или пак ја презел од Касиодор, или пак од некој уште постар извор.

Како дополнителен показател дека приказот на Јорданес во крајна линија се темели на приказот на Теопомп е и причината за војната, односно грабежливоста на Филип. Во ситуација кога делото на Теопомп е загубено, градењето на една генерална слика за неговиот однос кон Филип би било

Thomas Heine Nielsen), Oxford, 2004, no. 689.

¹⁹ Во оригиналниот текст пишува *pii*. Овде ја прифаќаме емендацијата на Ken Dowden, „Dio Chrysostom (707)“, *Brill's New Jacoby*, (ред. Ian Worthington), Brill Online, 2016 @ <http://referenceworks.brillonline.com/entries/brill-s-new-jacoby/dio-chrysostom-707-a707> (проверено на 9.9.2016), ad F3 (65.2), што се заснова на претходното споменување на една група гетски свештеници што прво се нарекувале тарабостесеи, а подоцна пилеати (Jord., *Getica*, 40.1).

²⁰ Jord., *Getica*, 10.65.

²¹ Theopomp., *FGrH* F 216.

²² Под „Археологија“ го подразбираме оној дел од делото на Јорданес каде е прикажана историјата на Готите во далечното минато, до нивното пристигнување на историската сцена во III век н.е.

методолошки неисправно, и во крајна линија спекулативно.²³ Па сепак, факт е дека барем во тоа што е сочувано, Теопомп нема што многу пофално да каже за Филип и најчесто го прикажува како аморална личност, алчен расипник кој никогаш не е во состојба да управува трезвено со своето богатство, поради што често запаѓа во финансиски потешкотии.²⁴ Ова може да изгледа изненадувачки со оглед на уводот во *Филиповата историја*, каде Филип е опсипан со пофалби. Меѓутоа, изгледа дека славната фраза „највеликиот човек што го дала Европа“²⁵ под влијание на жестоката критика на Полибиј²⁶ е погрешно сфатена. Вушност станува збор за иронична и злонамерна двосмисленост што Полибиј не ја сфатил – поточниот превод би бил „Европа никогаш не родила еден таков човек каков што е Филип синот на Аминта“, а од останатите фрагменти сосема е јасно на каков човек мислел Теопомп.²⁷ Дури и кога би се задржал традиционалниот превод, останува впечатокот дека Теопомп несразмерно почесто го критикува одошто го фали Филип.²⁸

Споредбата со Јустин води кон истиот заклучок. Имено, според него: „Исто така, поради грабеж, заминал во Скитија, сакајќи, како трговците, трошоците од војната да ги надомести со друга војна“.²⁹ Уште еднаш, мотивот за походот е желбата за плен. Ова е важно, зашто Ц. Гардинер-Гарден мошне вешто докажува дека епизодата за односите меѓу Филип и Атеа кај Јустин се темели

²³ За опасноста од градење на теории врз основа само на фрагменти што може да доведе и до сосема погрешен впечаток v. Peter A. Brunt, „On Historical Fragments and Epitomes“, *Classical Quarterly* (n.s.) 30/1980, бр. 2, 477-494; Dominique Lenfant, „Peut-on se fier aux ‘fragments’ d’historiens? L’exemple des citations d’Hérodote“, *Ktema* 24/1999, 103-21.

²⁴ Непријателскиот став најасно се гледа во фрагментите 224, 225a и 225b – една лавина од неконтролирани инвективи против Филип и неговите соработници.

²⁵ Теопомп., *FGrHF* 27.

²⁶ Polyb., 8.9-11. cf. Frank W. Walbank, *A Historical Commentary on Polybius*, vol.2., Oxford, 1967, 79-87.

²⁷ Клучниот збор во целата реченица е придавката τοιοῦτος. Колку што ни е познато, Walter R. Connor, „History without Heroes: Theopompus’ Treatment of Philip of Macedon“, *Greek, Roman and Byzantine Studies* (натаму: *GRBS*), 8/1967, бр. 2, 137-139, е првиот кој укажал дека Теопомп понекогаш ја користи придавката неутрално, често во пејоративна, но никогаш во пофална смисла. Во таа смисла, интересно е да се спомене и изборот на глаголот φέρω, кој исто така е двосмислен. Несомнено, традиционалниот превод е сосема прифатлив, меѓутоа φέρω може да значи и „носам/поднесувам/трпам“, што е и многу почесто. Според тоа, се прашуваме дали можеби и во овој случај Теопомп не е намерно двосмислен. Ако тој сакал да биде сосема јасен во пофалбата на Филип, несомнено можел да го искористи **ὑψιωμα** наместо φέρω.

²⁸ За односот на Теопомп кон Филип v. Michael A. Flower, *Theopompus of Chios. History and Rhetoric in the Fourth Century BC*, Oxford, 1994, chs. 5-6; Gordon S. Shrimpton, *Theopompus the Historian*, London, 1991, ch. 5.

²⁹ Just., 9.1.9. Преводот е преземен од Љубинка Басотова (Јустин, *Филиповата историја*, Скопје, 2000).

на Теопомп.³⁰ Според тоа, фактот што и во двете прилики дејствувањето на Филип се припишува на неговата алчност, укажува дека и зад Јустин и зад Јорданес стои заеднички извор.³¹ Поткрепено со фактот што приказот на „готските“ свештеници несомнено потекнува од Теопомп, можеме да заклучиме дека истиот историограф е првичниот извор кој стои зад целата епизода што ја пренесува Јорданес. Според тоа, иако станува збор за мошне подоцнежен извор, приказот на Јорданес е мошне важен и заслужува целосно внимание, зашто во крајна линија се базира на автор кој бил современик на Филип II.

Сосема друго е прашањето низ колку автори „минал“ приказот на Теопомп пред да биде преземен од Јорданес. Како што може да се забележи, самиот Јорданес се повикува на Дион. Иако меѓу средновековните автори постои забуна околу тоа дали станува збор за Дион Касиј или Дион Хрисостом, современите историчари се согласни дека станува збор за вториов.³² Делото *Гетика* на Дион Хрисостом, што по својот карактер најверојатно наликувало на Такитовата *Германија*, било напишано околу 100 г. н.е. и е плод на неговиот престој кај Гетите.³³ Од оние неколку фрагменти што се сочувани изгледа дека тој бил благонаклонет кон Гетите, што најубаво може да се забележи од неговата пофалба за нивната мудрост по што ги надминувале сите останати барбари и наликувале на Хелените.³⁴ Со оглед на ваквиот пристап, невозможно е да се каже кој е одговорен за извртувањето на приказот на Теопомп – Касиодор, Јорданес, Дион Хрисостом или пак евентуалниот извор на Дион. За жал нашето иследување на изворите тука мора да заврши. Од делото на Хрисостом не е сочувано речиси ништо освен неколкуте фрагменти кај Јорданес, поради што е невозможно да се утврди кои биле изворите што ги ползувал. Со други зборови не можеме да утврдиме дали го ползувал делото на Теопомп директно или пак преку некој подоцнежен хеленистички епитоматор. Поради тоа, иако зад Јорданес стои Теопомп, големо прашање е во колкава мера приказот го одразува текстот на Теопомп, односно до кој степен бил контаминиран низ вековите.

³⁰ John Gardiner-Garden, „Ateas...“, 40.

³¹ John Gardiner-Garden, „Ateas...“, 38, смета дека зад „Готите“ на Јорданес во овој случај се кријат Скитите. Меѓутоа, како што истакнува Guy Th. Griffith, in *HM* 2, 560 n.4, во овој случај пресудно е сведоштвото на Теопомп кој зборува за Гети, а не на Јорданес.

³² e.g. Theodor Mommsen, *Iordanis Romana et Getica*, Berlin, 1882 (MGH, AA, v.1), xxx-xxxii; Charles C. Mierow, *The Gothic History of Jordanes, in english version with an introduction and a commentary*, Princeton, 1915, 30-31; Andy H. Merrills, *History and Geography in Late Antiquity*, Cambridge, 2005, 139-140; Ken Dowden, „Dio...“, ad loc.

³³ За детална анализа каде се наведени и сите сведоштва и фрагменти од делото на Дион Хрисостом v. Ken Dowden, „Dio...“. Иако трудот содржи корисни белешки и анализи, коментарите мора да се ползуваат со крајна внимателност, зашто содржат бројни грешки особено при анализата на историските реалии.

³⁴ Dio Chrys., *BNJ* 707 F 1 ~ Jord., *Getica*, 40.1.

4. Но, конечно да видиме каква е историската вредност, односно што ново може да се дознае од приказот на Јорданес. На прво место тука е секако информацијата за бракот на Филип со Медопа, ќерката на гетскиот крал Гудила. Се разбира информацијата сама по себе не е новина – најраниот извор каде се споменува гетската жена на Филип е Сатир (*floruit* III век ст.е.),³⁵ кој дава преглед на сите бракови на македонскиот владетел.³⁶ Меѓутоа, со оглед на проблемите во прегледот на Сатир што во одредена мера се должат на контаминациите на Атенај,³⁷ постоењето на втор и веројатно независен извор,³⁸ кој служи и како коректив на Сатир, е секако добредојдено. Имено, според Сатир, Котела - таткото на Меда - бил крал на Тракиците, додека пак според Јорданес на „Готите“. Со оглед на сличноста во имињата Гети/Готи, не е тешко да се замисли како можело да дојде до забуна кај подоцнежните автори.³⁹ Сепак, работите не се толку едноставни. Како што може да се забележи од целата „Археологија“ на Јорданес, Гетите не се единствените барбари чија историја е преземена и претставена како готска – истото важи и за Скитите, Дакиците, а како што ќе видиме понатаму дури и за Одрисите. Според тоа, само затоа што Јорданес вели „Готи“ не значи дека по автоматизам треба да претпоставиме дека станува збор за анахронизам зад кој се кријат Гетите. Па сепак, дека е тоа така во овој случај произлегува од текстот на Стефан Бисантиски, кој забележува дека една од жените на Филип II била од земјата на Гетите.⁴⁰

Што се однесува пак до разликите во имињата што ги даваат Сатир и Јорданес, тие може да се објаснат релативно лесно. Гудила - формата што ја дава Јорданес несомнено претставува само германизирана варијанта на Котела.⁴¹ Дали новото име е резултат на желбата на името на гетскиот крал да му се даде готски призивок, или пак едноставно затоа што станувало збор за познато име во тој период⁴² не може да се утврди со сигурност. Во секој

³⁵ v. Stephanie West, „Satyrus: Peripatetic or Alexandrian“, *GRBS* 15/1974, бр. 3, 279-287.

³⁶ Satyros, *FHG* III, no.5 ~ Athenaios, *Deiphnosoph.*, 13.557 b-e.

³⁷ За детална анализа на прегледот кај Сатир v. Adrian Tronson, „Satyrus the Peripatetic and the Marriages of Philip II“, *JHS* 104 (1984), 116-26; John R. Ellis, *Philip II and Macedonian imperialism*, Princeton, 1986, 211-17; Elizabeth D. Carney, *Women and Monarchy in Macedonia*, University of Oklahoma, 2000, 51-7.

³⁸ cf. Ken Dowden, „Dio...“, ad *BNJ* 707 F 3. Иако се сложуваме дека најверојатно станува збор за извор независен од Сатир, датирањето на К. Доуден (356 г. ст.е.!), а со тоа и неговата анализа на епизодата се апсолутно неприфатливи. Во 356 г. ст.е. Филип се соочувал со многу поважни предизвици; а дури и да сакал, македонското присуство и влијание во Тракија во овој период ни приближно не биле доволно силни за тој да може да размислува за напад на Одесос.

³⁹ За проблемот Гети-Готи v. *supra*.

⁴⁰ Steph. Byz., *Ethnik.*, s.v. Γετία.

⁴¹ Moritz Schönfeld, *Wörterbuch der altgermanischen personen - und völkernamen*, Heidelberg, 1911, 114-15.

⁴² Од овој период забележани се две личности со ова име. Првиот бил *magister utriusque militiae*, додека пак вториот бил офицер во гардата на војсководецот Јован. v. John R. Martindale, *The Prosopography of the Later Roman Empire*, vol. 3A, Cambridge,

случај промената не може да му се припише на Дион Хрисостом, во чие време Готите сè уште не им биле познати на античките автори. Од друга страна, не може да се утврди дали промената е дело на Касиодор или пак на Јорданес, а со оглед на тоа што станува збор за остроготско име,⁴³ обајцата се подеднакво веројатни кандидати. Разликата пак во имињата Меда/Медопа веројатно е одраз на различните традиции, односно извори што ги ползувале Сатир и Дион Хрисостом, одошто на некоја намерна промена. Зашто не само што не е позната ниту една личност од овој период со слично име, туку колку што ни е познато, нема ниту едно готско име што би можело да се поврзе со Медопа. Веројатно токму поради тоа ниту Касиодор ниту Јорданес не понудиле германизирана варијанта – едноставно немало име фонетски доволно слично што би можеле да го искористат.

Кога треба да се датира овој договор? Како што беше споменато, Филип заминал за Тракија (најверојатно) кон средината на 342 г. ст.е., а војната против Керсеблепт и Тереј траела или до 341 г. или можеби до почетокот на 340 ст.е. Почетокот на опсадата на Перинт би можел да се датира најрано во јули 340 г. ст.е.,⁴⁴ а пак повлекувањето од Бисант и Перинт веројатно пролетта 339 г. ст.е. Според тоа, постојат само две можности – периодот меѓу крајот на војната со Керсеблепт и Тереј и почетокот на опсадата на Перинт (т.е. 341/40 г. ст.е.) или по завршувањето на опсадата на Бисант, односно во текот на скитскиот поход (339 г. ст.е.). Иако поголемиот дел од современите историчари го датираат договорот во периодот меѓу завршувањето на војната со Одрисите и почетокот на опсадата на Перинт,⁴⁵ некои го претпочитаат датирањето по опсадите на Перинт и Бисант.⁴⁶ Иако е невозможно да се донесе дефинитивен заклучок, земено во целина датирањето на судирот меѓу победата над Одрисите и опсадите на Перинт и Бисант ни се чини поприфатливо. На почетокот на пролетта 339 г. ст.е. Филип се повлекол од Бисант и Перинт, што вклучувало и комплицирано излекување на македонската флота; потоа го нападнал скитскиот крал Атеа, а при повлекувањето бил поразен од Трибалите; и најдоцна јули-август се вратил во Македонија,⁴⁷ за по кус одмор веќе истата година да се упати во Хелада. Како што може да се забележи, во оваа година пренатрупана со бројни настани едноставно нема место за борбите, а потоа и договорот со Гетите. Згора на тоа, веќе споменатиот фрагмент (F 216) каде Теопомп ги споменува гетските китаристи е од 46 книга од *Филиповата историја*, додека пак веќе следниот

1992, s.v. Godilas (1)-(2).

⁴³ Moritz Schönfeld, *Wörterbuch...*, 134.

⁴⁴ Вообичаено почетокот на опсадата се датира во пролетта 340 г. ст.е., меѓутоа претпочитаеме да го следиме Guy Th. Griffith in *HM* 2, 568 n.4, чии аргументи ни се чинат уверливи.

⁴⁵ За литература и преглед на мислења v. Zofia H. Archibald, „Thracians and Scythians“, *Cambridge Ancient History* VI², (ред. David Malcolm Lewis et alii), 1994, 474 n.79; Elizabeth D. Carney, *Women...*, 277 n.69.

⁴⁶ Zofia H. Archibald, „Thracians...“, 474; John Gardiner-Garden, „Ateas...“, 32; Fanula Papazoglu, *Srednjobalkanska plemena u predrimsko doba*, Sarajevo, 1969, 22.

⁴⁷ John R. Ellis, „Macedonian hegemony ...“, 778.

фрагмент (F 217), каде се зборува за почетокот на војната со Атина, и опсадите на Перинт и Бисант припаѓа на 47 книга.⁴⁸ Очигледно во делото на Теопомп судирот со Гетите претходи на опсадите на Бисант и Перинт. Според тоа, претпочитаме епизодата со Гетите да ја датираме во периодот меѓу средината на 341 и првата половина 340 г. ст.е.⁴⁹ Попрецизно од ова не би можело да се одреди, зашто датирањето во голема мера зависи од тоа кога завршила војната против Керсеблепт и Тереј, а тоа не може да се утврди со сигурност.

Што се однесува пак до причините што довеле до судирот, а потоа и договорот што бил зацврстен со бракот меѓу Филип и Медопа, изгледа дека Јорданес пренесува две спротиставени традиции – според првата, иницијативата потекнала од Филип кој со тоа сакал да ја осигура и обезбеди новоформираната македонска стратегија во Тракија, додека пак според втората, македонскиот напад се должел на алчноста на македонскиот владетел кој во тој момент се соочувал со финансиски потешкотии.⁵⁰ Не само што двете верзии не се комплементарни,

⁴⁸ Навистина папирусот (*P. Ryl. Gr.* 1.19) е мошне оштетен, меѓутоа клучните дополнувања (47 книга, Перинт и Бисант) се сосема сигурни: [τάδε ἔνεστι]ν ἐν τῆι ἐβδόμ[ηι καὶ τεσσαρακο]στῆι τῶν Θεολόμ[που Φιλίπ]τικῶν· [τοῦ πρὸς Φίλιππον πολέμου [Ἀθηναίους] ἀρχή· καὶ Περὶ[θου καὶ Βυζα]ντίου πολιο[ρκία] κτλ.

⁴⁹ John R. Ellis, *Philip II...*, 167 и Peter Green, „The Royal Tombs of Vergina: A Historical Analysis“, *Philip II, Alexander the Great, and the Macedonian Heritage*, (ред. W. L. Adams & E. N. Borza), Washington D.C., 1982, 140 (*non vidimus*), го датираат договорот кон крајот на 342 г. ст.е., меѓутоа мислиме дека тоа е прерано, зашто не делува веројатно дека Филип би ја прекинал војната со Керсеблепт и Тереј и тоа во критичниот период, за да се упати кон далечниот Одесос.

⁵⁰ На прво читање може да се добие впечаток дека Јорданес зборува за два договори – првиот кога бил склучен бракот со Меда и вториот по нападот на Одесос. Иако ова толкување до некаде наоѓа поткрепа и во следната глава (за што ќе стане збор понатаму), каде Јорданес зборува за македонската превртливост, како што ќе видиме следната глава нема апсолутно никаква историска подлога и воопшто и не би требало да се поврзува со претходната. Интересно е што на почетокот се добива впечаток дека Јорданес зборува за *amicitia* додека пак на крајот за *foedus*, што повторно би одело во прилог на тоа дека станува збор за два различни договори. Меѓутоа, *amicitia* и *foedus* како концепти и изрази на различните односи со другите држави или заедници припаѓаат на римската правна терминологија и несомнено би му биле туѓи и непознати на Филип II. Дури и да дозволиме дека станува збор за два договори што Јорданес едноставно ги пренесува со римската терминологија, редоследот што тој го дава повторно нема смисла зашто во тој случај свадбата со Медопа би бил дел од првиот и неформален договор, а не од вториот што завршил со склучување на сојуз. Не само што ова веќе само по себе не делува убедливо, туку и се коси со прегледот кај Сатир, кој од сите жени на Филип што ги наведува, на бракот со Медопа му придава големо значење и по Олимпијада и Клеопатра најмногу време посветува на гетската жена, за која вели дека Филип ја довел како втора сопруга покрај Олимпијада (*cf.* Adrian Tronson, „Satyrus...“, 120 n.28). Според тоа, палогично е да се претпостави дека еден вака важен брак бил резултат на официјален договор и сојуз а не на склучувањето на некакво полуофицијално пријателство. Всушност повнимателното читање на текстот покажува дека Јорданес воопшто и не зборува за два договори. Прво, нема причина *cum Gothis amicitias* да се протолкува како технички израз за воспоставувањето на *amicitia*

туку прашање е дали воопшто се убедливи. Што се однесува до грабежливоста на Филип, веќе беше споменато дека тоа по прво се должи на инвективите на Теопомп. Од друга страна, иако претпоставката дека Филип едноставно сакал дополнително да ги обезбеди новите освојувања преку сојуз со Гетите делува многу логично и поверојатно, таа сепак е во спротивност со информацијата на Сатир: „Откако ја освои Тракија, кај него (*sc.* Филип) дојде Котела, кралот на Тракиците, водејќи ја со себе ќерката Меда и бројни подароци“.⁵¹ Според Сатир, преговорите очигледно биле иницирани од Котела, а со оглед на тоа што станува збор за многу поран извор од Јорданес, веројатно заслужува повеќе доверба. Со оглед на енкомијастичкиот карактер, ако не на целата *Гетика*, тогаш барем на „Археологијата“ кај Јорданес, причината за промената на улогите е прилично јасна. Значењето и угледот на „Готите“ од славното минато само се потврдува со фактот што дури и прославениот Филип, таткото на Александар III, го посакувал нивното пријателство; за разлика од обратната варијанта, што секако не делува ласкаво за статусот и моќта на Котела.

Така, барем што се однесува до причините што довеле до војната може само да се спекулира, зашто од Јорданес дознаваме многу помалку одошто би сакале. Во ситуација кога не можеме да кажеме речиси ништо со сигурност за развојот на ситуацијата северно од Хајмос, секое понудено решение во најдобар случај би можело да се третира само како повеќе или помалку веројатна претпоставка. Можеби станувало збор за демонстрација на сила како предупредување за племињата меѓу Хајмос и Дунав, каде изгледа дека приближно во овој период дошло до значителни придвижувања. Така на пример, случајно дознаваме за војна меѓу Трибалите и Скитите;⁵² меѓу Атеа и загадочниот *Histranorum rex*;⁵³

– Филип едноставно посакувал да биде пријател со „Готите“ и ништо повеќе. Второ и можеби уште поважно, изразот *qua tempestate* по прво упатува на истовременост на бракот и сојузот, а не на последователност, во кој што случај би очекувале *post eo tempore, postea, deinde* или некој сличен израз. Всушност, начинот на кој Јорданес го уведува Дион во приказот (*qua tempestate Dio storico dicente etc.*), ако ништо друго создава впечаток дека првите две реченици можеби воопшто и не се дел од цитатот преземен од Дион. Дали станува збор за комбинирање на два извори, или пак уводот е дело на Јорданес или пак Касиодор, не би можело да се одреди. *Contra* John Gardiner-Garden, „Ateas...“, 32 кој ја прифаќа претпоставката дека станува збор за два договори, кои Јорданес ги споил во една сцена. Меѓутоа, фактот што и Стефан Бисантиски на исто место зборува за бракот на Филип и Меда и потоа за гетските китаристи, ако ништо друго укажува дека Јорданес не е единствениот што верувал дека станува збор за еден, а не два договори. *cf.* Guy Th. Griffith *in HM* 2, 560: „He (*sc.* Theopompus) warns us that in Jordanes the juxtaposition of the marriage story and the music story is no accident: they both belong to the history of Philip’s dealings with Cothelas, king of the Getae“.

⁵¹ Satyros, *FHG* III, no.5.

⁵² Polyain., *Strat.*, 7.44; Front., *Strat.*, 2.4.20. v. Fanula Papazoglu, *Srednjobalkanska plemena...*, 20-1; John Gardiner-Garden, „Ateas...“, 29-30.

⁵³ Just., 9.2.1-2. За оваа проблематична информација веројатно се понудени исто толку решенија колку што има и историчари кои ја анализирале: навистина станува збор за крал на Хистрија; всушност станува збор за тирани кој завладеал со Хистрија; напротив, станува збор за некој Гетски владетел што успеал да завладе со Хистрија,

а изгледа и дека токму некаде во овој период Гетите успеале да заземат некои територии северно од Дунав.⁵⁴ Дали, и во колкава мера, овие придвижувања биле резултат на успесите на Филип во Тракија и уривањето на Одриското кралство, или пак станувало збор за случајно преклопување со ширењето на Скитите јужно од Дунав, не може да се утврди.⁵⁵ Иако овие настани не може со сигурност да се датираат, секако сведочат за превирањата што го зафатиле просторот меѓу Дунав и Хајмос токму во периодот кога Филип ја консолидирал својата власт во Тракија. Во тој контекст, воопшто не би било изненадувачки ако походот на Филип имал превентивен карактер. Поради опсадите на Перинт и Бисант, а потоа и војната со Атина и Теба имаме навика состојбите во Тракија да ги оставаме во втор план, а со тоа и да го потценуваме значењето што Филип го придавал на овие територии. Меѓутоа, дека Тракија и понатаму била во центарот на вниманието дури и во текот на опсадите на Перинт и Бисант покажува информацијата дека во тој период и Парменион и Антипатар се наоѓале меѓу Тетрахоритите.⁵⁶ Филип тешко дека би ги испратил своите двајца најистакнати војсководители ако не придавал големо значење на овие области.

Па сепак, возможно е активностите на Филип да не биле ограничени само на демонстрација на сила и обезбедување на новоформираната стратегија. Полијан известува дека во некоја пригода Филип презел долга и неуспешна опсада на утврдувањето Кара (или Карос).⁵⁷ Ако навистина станува збор за пристаништето што се наоѓало меѓу Калатис и Тетрисијада,⁵⁸ како што мисли Џ. Гардинер-Гарнер,⁵⁹ тогаш станувало збор за поопсежни операции од едноставна демонстрација на сила. За жал, работите не се толку едноставни. Полијан не дава контекст ниту пак било каков податок што би овозможил попрецизно да се датира овој настан. Згора на тоа, според Стефан Бизантиски Карос бил споменат во 50 книга на Теопомп, односно по опсадите на Перинт и

или барем за сојуз меѓу Хистријаните и Гетите и можеби некои други локални племиња; не станува збор за градот Хистрија, туку за племињата населени близу Дунав; текстот треба да се емендира во *Triballorum rex. v. Fanula Papazoglu, Srednjobalkanska plemena...*, 18-22; John Gardiner-Garden, „Ateas...“, 30-31; Guy Th. Griffith in *HM* 2, 560-63. Ниту едно од овие решенија не е сосема задоволително и со оглед на фрагментарноста на изворите можеби е подобро прашањето да се остави отворено, одошто да се инсистира на дефинитивен одговор.

⁵⁴ Во современата историографија често се претпоставува дека Гетите уште одамна биле населени од двете страни на Дунав. Меѓутоа, Peter Delev, „Lysimachus, the Getae, and Archaeology“, *Classical Quarterly* (n.s.) 50/2000 бр.2., 393-6 со право истакнува дека во постарите извори тие секогаш се сместуваат меѓу Хајмос и Истар и претпоставува дека тие успеале да завладеат со некои области северно од Дунав во втората половина на IV век ст.е.

⁵⁵ cf. Zofia H. Archibald, „Thracians...“, 471-3; Peter Delev, „Lysimachus...“, 393-6, кој е многу повнимателен во толкувањето на археолошкиот материјал од Арчибалд.

⁵⁶ Theopomp., *FGrHF* 217.

⁵⁷ Polyain., *Strat.*, 4.2.20.

⁵⁸ Arr., *Periplus ponti Euxini*, 35.

⁵⁹ John Gardiner-Garden, „Ateas...“, 30.

Бисант.⁶⁰ Но, за разлика од приказот за Гетите, Стефан Бизантиски овој пат не дава дополнителни информации што би можеле да ни помогнат да утврдиме што точно запишал Теопомп. Како што веќе споменавме, веруваме дека нема место за војна меѓу Филип и Котела во 339 г. ст.е., но дури и да го прифатиме тоа датирање, во никој случај не може да стане збор за долготрајна опсада на Кара во 339 г. ст.е. Прво, едноставно нема време за една таква опсада во 339 г. ст.е., а второ навистина е дискутабилно дали еден искусен и прагматичен стратег каков што бил Филип, веднаш по депресивните неуспеси кај Бисант и Перинт би ги изложил своите војници на уште една долга опсада. Можеби најдобро би било да се прифати претпоставката дека приказот на Полијајн за опсадата на Кара не треба да се поистовети со споменувањето на (областа?) Карос кај Теопомп.⁶¹ Но дури и да ја оставиме настрана опсадата на Кара, нападот на далечниот Одесос е доволно јасен показател за амбициите на Филип. Веројатно најдобар показател дека амбициите на Филип не биле ограничени (барем долгорочно) на тоа што го стекнал со победата над Керсеблепт и Тереј е секако походот против скитскиот владетел Атеа.⁶² Без разлика како ќе ги протолкуваме информациите за дипломатските односи меѓу Филип и Атеа, се добива впечаток дека „казнувањето“ на скитскиот владетел попрво претставува изговор, а не причина за походот.⁶³

Можеби тој и не бил толку заинтересиран за наметнувањето на директна власт врз локалните племиња, колку за ставање под своја контрола на хеленските трговски градови долж црноморското крајбрежје. Пријателските односи со Аполонија,⁶⁴ нападот на Одесос и испратената помош за Атеа против „Хистријаните“⁶⁵ секако создаваат таков впечаток. Можеби целта била да се преземе контролата врз дел од црноморската трговија преку контролата на крајбрежните градови.⁶⁶ Или можеби целта била да се создаде дополнителен притисок врз Атина, со која веќе бил во неофицијална војна уште од 341.⁶⁷ Во крајна линија, наместо вообичаениот монокаузален пристап и толкување,

⁶⁰ Steph. Byz., *Ethnik.*, s.v. Καρὸς κήποι: χωρίον Θράκης. Θεόπομπος γ'. τὸ ἔθνικὸν Καροκητίτης, ὡς αὐτός.

⁶¹ John R. Ellis, *Philip II...*, 290 n.29, кој опсадата на Кара ја датира во 342 (што произлегува од неговото убедување дека контактите со Котела датираат од крајот на таа година) или во 340 г. ст.е.

⁶² cf. Arnaldo Momigliano, „Dalla spedizione scitica di Filippo alla spedizione scitica di Dario“, *Athenaeum* n.s. 11/1933, 348, кој го истакнува значењето на подигањето споменик на Херакле - митскиот предок на Аргеадите – како симбол за проширувањето на македонската власт.

⁶³ v. John Gardiner-Garden, „Ateas...“, 32-36.

⁶⁴ Just., 9.2.1. Guy Th. Griffith in *HM* 2, 557.

⁶⁵ Just., 9.2.1-2.

⁶⁶ Arnaldo Momigliano, „Dalla spedizione...“, 345; John Gardiner-Garden, „Ateas...“, 36.

⁶⁷ v. [Demosth.], 12. cf. Guy Th. Griffith, *op. cit.*, 566-81; John Buckler, „Philip II, The Greeks, and The King“ *Illinois Classical Studies* 19/1994, 102-7; Robert M. Errington, *A History...*, 77-81. Евентуалната македонска контрола на крајбрежните градови би претставувало сериозен проблем за атинската житна флота.

подобро би било да се претпостави дека сите овие (комплементарни) аргументи имале одредена тежина при формулирањето на политиката на Филип.

Како што видовме, од Јорданес не можеме да откриеме кои биле плановите на Филип што делумно се должи на неговата фокусираност единствено на историјата на „Готите“, но исто така и на тоа што односите со Гетите најверојатно не претставувале изолиран инцидент, туку дел од пошироката политика кон племињата и хеленските градови северно од Хајмос; политика и планови што од сосема други причини тој никогаш и не стигнал да ги оствари. Земено во целина, и покрај сите недостатоци, пропусти и проблеми, од приказот на Јорданес дознаваме и повеќе одошто би очекувале од автор што живеел 900 години по настаните што ги опишува, и што само во современата наука опседната со систематизации и поделби би можел да се нарече примарен извор.

4. Но, приказната за односите меѓу Македонците и „Готите“ не завршува со договорот кај Одесос. Зашто, веќе во следната глава Јорданес продолжува:

По долго време, сеќавајќи се на оваа измама, извонредниот водач на Готите Ситалк, собрал 150.000 атински војни и завојувал против македонскиот крал Пердика, кого Александар, кога поради подмолноста на служителот ја испил својата смрт во Бабилонија, го оставил за наследник и господар на Атина според наследното право. Впуштајќи се во голема битка против него Готите излегле како победници; па така, заради неправдата што Македонците одамна им ја нанеле во Мезија, тие прокрстариле низ Грција и ја опустошиле цела Македонија.⁶⁸

Очигледно станува збор за една таква мешаница од погрешни информации и измислици, што едноставно е невозможно да се најде каква било смисла во приказот. Со оглед на пристапот во целата „Археологија“, тоа што Ситалк е наречен крал на „Готите“ а не на Одрисите, ниту изненадува, ниту пак претставува проблем – како што споменавме, под „Готи“ може да се кријат, Гети, Скити, Одриси, Дакици и тн. Меѓутоа, тоа е единствената информација што не создава посериозни проблеми. Пред сè, Ситалк го презел походот во Македонија во 429 г. ст.е., цел еден век пред смртта на Александар III. Второ, Пердика за кој зборува Јорданес не е кралот Пердика II во чие време паѓа походот на Ситалк, туку хилијархот на Александар III, кој иако навистина го имал главниот збор во првите години по смртта на Александар, сепак не бил крал, а уште помалку пак имал наследно право на Атина. Згора на тоа, до својата смрт во 320 г. ст.е. во Египет, тој никогаш не се ни вратил во Македонија.⁶⁹ Понатаму, иако Ситалк навистина опустошил делови од Македонија, Тукидид е сосема јасен дека поради малубројноста, македонските сили избегнувале директен судир со надмоќната тракиска војска. На крајот, иако походот на Ситалк создал паника кај дел од Хелените, во никаков случај не би можело да стане збор за инвазија

⁶⁸ Jord., *Getica*, 10.66.

⁶⁹ За кариерата на Пердика по смртта на Александар v. Waldemar Heckel, *The Marshals of Alexander's Empire*, London, 1992, 143-163.

на Хелада. Напротив, по само 30 дена во Македонија, Ситалк се повлекол.⁷⁰ Веројатно најшокантно од сè е информацијата дека војската на Ситалк била составена од Атинци,⁷¹ и е најдобар показател за безвредноста на целиот приказ. Со оглед на временската дистанца од која пишува Јорданес, сосема е можно да станува збор за една бизарна мешавина од факти и фантазија, каде Пердика II и хилијархот Пердика биле поистоветени.⁷² Ако е Дион навистина авторот и на овој приказ, како што на пример мисли К. Дауден,⁷³ дури би можело да се помисли дека како извор му послужила устната историја на Гетите, кои навистина зеле учество во походот на Ситалк.⁷⁴

Сепак, некои елементи во приказот ако ништо друго оставаат место за поразлично толкување. Прво тука е бројноста на војската на Ситалк, што е идентична со онаа на Тукидид.⁷⁵ Ако навистина станува збор за устна историја, или пак за забуна кај Јорданес, идентичниот број на војска секако делува како неверојатна случајност. Ова е до толку поинтересно бидејќи Диодор, чија верзија покажува одредени разлики од онаа на Тукидид, ја става бројноста на 170.000.⁷⁶ Разликата е речиси незначителна и во суштина во согласност со Тукидид кој вели „не помалку од 150.000“. Па сепак, фактот што Јорданес дава идентична бројка со Тукидид покажува дека неговиот извор (или пак изворот на Дион ако е тој навистина автор на приказот) ползувал извор што внимателно го следел Тукидид. Ако е тоа така, тогаш дали е можно овој извор да направи таква груба грешка и да ги поистовети Пердика II и Пердика Оронтов?

⁷⁰ За походот на Ситалк v. Thouk., 2.95-96, 98, 100-101. Simon Hornblower, *A Commentary on Thucydides*, vol.1 (books I-III), Oxford, 1991, ad loc. cf. Eugene N. Borza, *In the Shadow of Olympus: The Emergence of Macedon*, Princeton, 1990, 145-7; Nicholas G. L. Hammond in *HM* 2, 127-9.

⁷¹ Иако тој навистина бил во сојуз со Атинците, нема никаков показател дека дошло до заедничко дејствување на Тракиците и Атинците, што барем би можело да послужи како објаснување за конфузијата кај Јорданес. Информацијата е толку бизарна, што некои преведувачи нудат поразличен превод. E.g. O. Devillers: „le glorieux chef de guerre goth Sithalque, après avoir rassemblé 150 000 hommes, alla faire la guerre aux Athéniens, contre Perdicas, le roi de Macédoine etc.“ (Jordanès, *Histoire des Goths*, Introduction, traduction et notes par Oliviers Devillers, Paris, 1995); Charles C. Mierow: „Sitalces, a famous leader of the Goths, gathered a hundred and fifty thousand men and made war upon the Athenians, fighting against Perdicas, King of Macedon etc.“ (*The Gothic History of Jordanes, in english version with an introduction and a commentary*, Princeton, 1915). Меѓутоа, само зато што информацијата делува неверојатно, не веруваме дека е тоа доволна причина да се менува текстот на Јорданес што е сосема јасен: *egregius Gothorum ductor Sithalculus CL virorum milibus congregatis Atheniensibus intulit bellum adversus Perdiccam*.

⁷² e.g. Ken Dowden, „Dio.“, ad loc.

⁷³ Ken Dowden, „Dio.“, ad loc.

⁷⁴ Thouk., 2.96.1, 98.4.

⁷⁵ Thouk., 2.98.3: „Така што се вели дека целото мноштво броело не помалку од 150.000“.

⁷⁶ Diod., 12.50.3.

Вториот елемент е можеби уште поинтересен. Имено, Јорданес очигледно ја пренесува верзијата според која Александар бил жртва на заговор. Тоа што ја истакнува улогата на служителот кој ставил отров во пијалокот покажува дека станува збор за верзијата според која Антипатар, преку неговиот син Јолај кој бил *arkhioinokhoos* на Александар,⁷⁷ бил одговорен за смртта на кралот. Станува збор за добро позната верзија што настанала речиси веднаш по смртта на Александар III.⁷⁸ Тоа што е интересно е што Јорданес (или неговиот извор) не само што е запознаен со теоријата дека Александар бил отруен, туку очигледно знае и одредени детали – нешто што тешко би можел да го измисли и мора да го нашол во некој од изворите што ги ползувал. Во случај кога бил доволно добро запознаен со околностите во кои умрел Александар не е јасно како можел да направи таква груба грешка и да ги поистовети Пердика II со Пердика Оронтов кој го имал главниот збор во првите денови по смртта на кралот. Во ист правец води и информациската дека тој го оставил за наследник, зашто повторно станува збор за едно добро засведочена епизода каде Александар пред смртта му го предава кралскиот прстен на Пердика.⁷⁹ Според тоа, се добива впечаток дека Јорданес (или неговиот извор) е многу подобро информиран одошто се чини на прв поглед и сосема е свесен за кој Пердика станува збор.⁸⁰

На крајот, тешко е да се замисли било каков контекст, па дури и автор кој би пишувал за тоа, во кој Пердика II и Пердика Оронтов би биле поистоветени. Историографите кои пишувале за класичниот период секако не би го споменале Пердика Оронтов, додека пак историографите кои пишувале за хеленистичкиот период не би имале никаква причина да ги споменуваат Пердика II и Ситалк. Дури и во општите истории како на пример онаа на Диодор, споменувањето на Пердика II и Пердика Оронтов би било одвоено од најмалку неколку книги.⁸¹

⁷⁷ v. Waldemar Heckel, *Prosopography...*, s.v. Iolaus (1).

⁷⁸ За генезата на оваа верзија и изворите каде се споменува v. A. Brian Bosworth, „The Death of Alexander the Great: Rumour and Propaganda“, *Classical Quarterly* (n.s.) 21/1971 бр.1, 113-6.

⁷⁹ Curt., 10.5.4, 6.4-5; Just., 12.15.12; Diodor., 17.117.3, 18.2.4; Nepos, *Eumen.*, 2.1; *Lib. de mort.*, 112.

⁸⁰ Всушност и чудната информација дека Александар III го оставил Пердика за господар на Атина покажува дека Јорданес воопшто и не мисли на Пердика II. За односите на Пердика II со Атина навистина има многу што да се каже (v. Eugene N. Borza, *In the shadow...*, ch. 6 *passim*), но тешко дека било кој би го нарекол господар на Атина. Од друга страна, Пердика Оронтов речиси и да немал официјални контакти со Атина. Меѓутоа по завршувањето на Ламиската војна, иако Антипатар бил одговорен за воспоставувањето на новиот режим во Атина, одлуката за судбината на Самос и атинските клеруси, сосема коректно ја препуштил на кралевите, односно на Пердика; и токму Пердика одлучил дека наредбата на Александар III останува на сила (Diod., 18.18.6, 18.9). Се разбира, можеби станува збор за случајност, но исто така не можеме да ја исклучиме можноста дека повторно станува збор за делумно погрешно толкување на една позната епизода.

⁸¹ Така на пример, Диодор зборува за походот на Ситалк во 12 книга, а за настаните по смртта на Александар и кариерата на Пердика Оронтов дури во 18.

Секако, ова ни приближно не е доволно за да се отфрли можноста дека сепак станува збор за збрка – можеби Јорданес дознал единствено дека походот на Ситалк бил против Пердика и веднаш го поистоветил со Пердика Оронтов, кој како еден од водечките дијадоси веројатно бил попозната личност во доцната антика. Меѓутоа, контекстот и пораката од целата епизода укажуваат дека можеби станува збор за свесно искривување на фактите – без разлика на успехите на Филип II, подоцна „Готите“ се судриле со наследникот на Александар, и го имале последниот збор одмаздувајќи се за претрпените неправди. Се разбира, ова е само една претпоставка, но претпоставка што добро се вклопува во генералниот тон на „Археологијата“ на Јорданес што во основа претставува една свесна апропријација на историјата на бројни народи во која „Готите“ на крајот на секоја епизода секогаш се победници.

5. Зошто Готите се во друштво на античките Македонци во книгата на Јорданес? Потрагата по одговорот на ова прашање ќе ја започнеме со разгледување на структурата на делото, и политичкиот и културниот контекст во кој е создадено. Како што видовме споменатата епизода не стои изолирано во структурата на Гетика – таа претставува дел од еден поширок и неверојатен дискурс во кој Готите се поистоветени со Гетите и воедно се вметнати во историјата на стариот век. Со оглед на тоа што делот поврзан со античка Македонија е всушност само еден дел од целиот овој архаизирачки дискурс, за да се најде причината за „готско-македонската“ приказна треба да се постави прашањето која е функцијата на „археологијата“ на Јорданес?

Од перспектива на медијевистичките студии, ваквите архаизирачки истории најчесто се разгледуваат во контекст на политичките потреби за легитимитет на новоформираните „варварски“ кралства на територијата на некогашната римска империја. Владетелите на тие држави имале потреба да го поврзат своето потекло со старите антички династии и цивилизации од медитеранскиот свет, со што би пропагирале дека иако се новодојдени на територијата која ја владеат, тие сепак имаат древно, благородно и успешно „педигре“.⁸²

Според дел од современата литература овие потреби се преточиле во посебен литерарен и историографски жанр *Origo Gentis*, кој бил типичен за

⁸² cf. Patrick Geary, *Quand les nations refont l'histoire. L'invention des origines médiévales de l'Europe*, Paris, 2004, 81. Во тој контекст, освен долгата историја, Гетика се обидува да истакне и други готски доблести, кои се особено ценети во античкиот свет: благородност (на династијата), храброст/моќ и мудрост. Во „археологијата“ Готите војнички ги победуваат сите цивилизации со кои доаѓаат во контакт. Готите, според делот кој се однесува всушност на Дакија во *Getica* 11.69-71, и кој е преземен од Дион Хрисостом, наводно биле исклучително мудри, ја изучувале филозофијата, етиката, физиката, логиката, астрономијата, теологијата итн. Претставени се како најрационални меѓу народите, односно како рамноправни со Римјаните. Оваа претстава е во спротивност со општата слика што римската елита ја негувала за барбарите како нерационални луѓе. За овие прашања повеќе кај Peter Heather, „The Barbarian in Late Antiquity. Image, reality and transformation“, *Constructing Identities in Late Antiquity* (ред. R. Miles), New York-London, 1999, 236, 247 и 249.

раниот среден век.⁸³ Впрочем, некои сметаат дека токму делото на Јорданес, односно Касиодор, е пионерот во тој правец.⁸⁴ Инаку, *Origo* во извесна смисла се темели на концептите на римската етнографија, која почнувајќи од Кајсар, ги прифаќа локалните традиции за потеклото на племињата кои ги освојува.⁸⁵ Главните недостатоци на овој концепт се тоа што многу племиња и династии почнале да тврдат дека се автохтони, а некои од нив и дека се најстари.⁸⁶ Во таа смисла, од медијевистичка перспектива „археологијата“ на Јорданес, и покрај нејзината неверојатност, не претставува изненадување на прв поглед. Одамна е јасно, како што истакнува Б. Кроук, дека формирањето на нови етнички, културни и регионални идентитети нашло одраз кај некои историчари од VI век, кои го илустрираат процесот на реконструкција и рedefинирање на минатото.⁸⁷ Меѓутоа, потребно е да излеземе од крупниот концепт за *Origo gentis* и да се сосредоточиме подетално на можните мотиви на Јорданес за составувањето на Гетика, и поконкретно неговата „археологија“.

6. Јорданес ја напишал Гетика на латински јазик во Константинопол, во 551 година. Во предговорот на делото тој дава неколку важни технички податоци: дека делото го пишува по барање на пријателот Касталиј; дека делото во суштина е еден вид епитома на дванаесетте томови готска историја од Касиодор; дека таа епитома ја работи по сеќавање, односно дека го немал пред себе делото на Касиодор додека пишувал; дека неговиот стил на пишување е помалку елоквентен од оној на Касиодор; дека самиот додавал податоци од

⁸³ Тоа не значи дека претходно луѓето не се интересирале за потекло на народи или градови. На пример, уште Катон Постариот (III-II век п.н.е.) пишува дело насловено *Origines*, но тоа ја третираше историјата на поединечни градови во Италија. Според Elias J. Bickerman, „*Origines gentium*“, *Classical Philology* 47/1952 бр.2, 77 во времето на Полибиј таквите дела биле доста популарни.

⁸⁴ cf. Patrick Geary, *Quand les nations...*, 82. Според Herwig Wolfram, *Histoire...*, 16 делата од овој жанр се доста важни од 550 до 1200 година (кога Саксо Граматик ја напишал *Gesta Danorum*). Од друга страна, Guy Halsall, *Barbarian Migrations and the Roman West, 376-568*, Cambridge, 2007, 460 се сомнева дека *Origines gentium* претставуваат солиден корпус. Смета дека тие се пишувани во различни периоди, во различни услови, и во различни литературни жанри. Неговиот став е реакција на германската тенденција од XIX век, да ги става тие дела во служба на „германизмот“. Инаку, не сите германски племиња имале пишани *Origines* (на пример, Вандалите, Бургундите и Баварците).

⁸⁵ Elias J. Bickerman, „*Origines...*“, 75-76. Со што и се разликува од хеленската етнографија, која најчесто ја става својата митологија во коренот на племињата со кои се среќава.

⁸⁶ Elias J. Bickerman, „*Origines...*“, 76. cf. Patrick Geary, *Quand les nations...*, 149 за претензиите на Франките, т.е. на Меровинзите, за тројанско потекло, преку кое би се претставиле како блиски до традициите на Римјаните.

⁸⁷ Brian Croke, „*Latin Historiography and the Barbarian Kingdoms*“, in *Greek and Roman Historiography in Late Antiquity. Fourth to Sixth century A.D.* (ред. G. Marasco), Leiden, 2003, 388.

други грчки и римски автори.⁸⁸ Ваквото отварање на книгата со експлицитни податоци е, барем на прв поглед, многу корисно за разбирање на нејзиниот настанок, и во споредба со бројни доцноантички дела кои се или изгубени или сочувани во фрагменти изгледа навистина драгоцено. Од друга страна, истите податоци всушност отвараат многу повеќе прашања отколку што одговараат, па дури и дополнително го отежнуваат разбирањето на Гетика.

Веќе два века Гетика е предмет на многубројни, детални и неуморни анализи, како на поединечни сегменти, така и на целокупниот текст.⁸⁹ Тоа што останува по морето библиографија е впечатокот дека дебатите најчесто завршуваат во корсокак, бидејќи не нудат цврсти одговори или општоприфатливи заклучоци. Како што умешно се изразил Е. Мерилс, Гетика е едно од најфасцинантните а воедно и едно од најфрустрирачките доцноантички литературни дела.⁹⁰ Една од главните причини за тоа, а која е важна и за оваа статија, е “вечната“ дилема за потеклото на понудените податоци: Јорданес или Касиодор? Во која мера тоа што Гетика го нуди доаѓа од Касиодор, а во која мера од Јорданес, останува предмет на историографски расправи до денес.⁹¹ Од оваа, но и други дилеми, зависи и нашиот обид за

⁸⁸ Jord., *Getica*, 1-3.

⁸⁹ Меѓу позначајните во последните педесетина години: серијата статии на Dennis B. Bradley, „The Composition of the *Getica*“, *Eranos* 64/1966, 67-79; „In altum laxare vela compulsis. The *Getica* of Jordanes“, *Hermes* 121/1993 бр.2, 211-36; „Some Textual Problems in the *Getica* of Jordanes“, *Hermes* 125/1997 бр.2, 215-30; Barry Baldwin, „The Purpose of the *Getica*“, *Hermes* 107/1979 бр.4, 489-92; Brian Croke, „Cassiodorus and the *Getica* of Jordanes“, *CPh* 82/1987 бр.2, 117-34; Brian Croke „Jordanes and the Immediate Past“, *Historia* 54/2005 бр.4, 473-94; Samuel J. B. Barnish, „The Genesis and Completion of Cassiodorus’ Gothic History“, *Latomus* 43/1984, 336-61; Gilbert Dagron, „Une lecture de Cassiodore-Jordanès: les Goths de Scandza à Ravenne“, *Annales* 26/1971 бр.2, 290-305; Antonino Grillone, „Congetture del Mommsen nell’apparato dei suoi *Getica* di Giordanes“, *Hermes* 131/2003 бр.1, 114-28; James J. O’Donnell, „The Aims of Jordanes“, *Historia* 31/1982 бр.2, 223-40; Peter Heather, „Cassiodorus and the Rise of the Amals. Genealogy and the Goths under Hun Domination“, *JRS* 79/1989, 103-28; Arne S. Christensen, *Cassiodorus... passim*; Walter Goffart, *The Narrators of Barbarian History AD 550-800. Jordanes, Gregory of Tours, Bede and Paul the Deacon*, Princeton, 1988, ch. 2.

⁹⁰ Andy H. Merrills, *History and Geography...*, 100.

⁹¹ Нема општо прифатлива методологија која би можела да утврди точно кои делови Јорданес ги презел од Касиодор. Brian Croke, „Latin...“, 365 најдобро го доловува тој момент: „...precisely what *sensus et res actas* of Cassiodorus’ history can be identified in the *Getica* remains a guess. There is no agreed methodology, or set of principles, for reliably ascribing particular parts of Jordanes’ *Getica* to Cassiodorus. Attempts to identify verbatim extracts from Cassiodorus are likely to remain futile“. Слично и во Brian Croke, „Cassiodorus...“, 121; Arne S. Christensen, *Cassiodorus...*, 114; James J. O’Donnell, „Aims...“, 223. Правени се и компаративни анализи на стиловите на Касиодор и Јорданес, меѓутоа се уште не е даден задоволителен одговор, cf. Arne S. Christensen, *Cassiodorus...*, 123. Ian Wood, „Review: Cassiodorus, Jordanes and the History of the Goths“, *Historisk Tidsskrift* 103/2003 бр.2, 484 е посебно директен во тврдењето дека одземањето на гласот на Јорданес од страна на современата историографија е сериозен

разбирање на причините за пишувањето на археологијата на Јорданес, а во тој контекст и на македонско-готската епизода. Во овие магловити услови се појавиле неколку хипотези.

Една хипотеза се фокусира на Касиодор, односно на кралот Теодорих и остроготскиот двор во Равена. Касиодор (познат како “Сенаторот“) бил припадник на локалната италска аристократија и висок функционер во Остроготското кралство. Теодорих му дал задача да напише историја на Готите,⁹² што и ја извршил составувајќи 12 тома. Постои компромис кај истражувачите дека ова дело било дел од политичката пропаганда на Теодорих, кој имал за цел да обезбеди легитимитет за постоењето на „варварската“ држава на римска територија, или поконкретно, легитимитет и престиж на новодојдениот „варварски“ владеечки слој.⁹³ Тој имал потреба да ја убеди старата римска аристократија дека Готите биле подеднакво важни и присутни во медитеранскиот свет како и Римјаните, и дека готската владеечка династија (Амалите) има долга, богата и благородна традиција, исто како и водечките римски аристократски семејства.⁹⁴ Во тој контекст, многумина сметаат дека токму Касиодор е вистинскиот автор на „археологијата“, а дека Јорданес го презел од него. Освен силната политичка мотивација, честопати како основа за оваа хипотеза се смета и едно признание од самиот Касиодор, напишано речиси две децении пред текстот на Јорданес. Имено, во писмото што Касиодор го напишал за готскиот крал Аталарик, кое што кралот требало да го прочита пред Сенатот на 31 август 533, кога всушност самиот Касиодор бил назначен за Преториски Префект на Италија, стои дека: „Од готските почетоци создаде римска историја, собирајќи ги како во единствен венец расцветаните плодови, претходно расфрлени низ полињата на книжевноста“.⁹⁵ Особено е важен делот

проблем, и дека без разлика на тоа што и како запомнил од делото на Касиодор, сепак Гетика треба да се разгледува како посебно дело.

⁹² cf. Samuel J. B. Barnish, „Introduction“ in Cassiodorus, *Variae*, Liverpool, 1992, XXXVII.

⁹³ cf. Arne S. Christensen, *Cassiodorus...*, 346-347 кој смета дека Готите, односно кралот Теодорих, барале пишана историја која би била во извесна мерка рамноправна со римската, бидејќи сега Готите станале владетели на Италија и не смееле да си дозволат да имаат помал престиж од Римјаните. Касиодор сметал дека може да ја задоволи порачката со тоа што ќе ги вклучи скитската и гетската историја во историјата на Готите. Така, Римјаните не би морале да бидат засрамени дека се владеани од новодојденци. Слично, и Peter Heather, „Cassiodorus...“, 109, е убеден дека Касиодор бил подготвен на манипулација со историјата за потребите на готскиот крал, и дека самиот тоа го признава.

⁹⁴ На страна од проблемот со Гетика, П. Хедер кој ја истражувал внатрешната политика на Теодорих во време на остроготското кралство во Италија, дошол до заклучок дека биле употребени сите средства за да се пренесе централната порака – дека власта на Теодорих е римска по карактер. cf. Peter Heather, „The Barbarian...“, 250. За римскиот Сенат како целна група на делото на Касиодор, cf. Andy N. Merrills, *History and Geography...*, 111.

⁹⁵ *Variae* 9.25.5.

„*originem Gothicam historiam fecit esse Romanam*“, кој бил анализиран неколку пати и секогаш со голема тешкотија.⁹⁶ Накратко, Касиодор имал добар мотив, а наоѓаме и еден вид пишана потврда, или барем индикација.

Сепак, оваа хипотеза, иако е една од најприфатените засега, создава неколку проблеми. За почеток, авторот на Гетика е сепак Јорданес, и без оглед на тоа што се обидел да го следи Касиодор, тоа не смее да биде занемарено. Дискутабилно е колку верно можел да ги следи 12-те тома на Касиодор штом не ги имал пред себе. Впрочем, и самиот Јорданес вели дека пишува од сеќавање, а освен тоа и дека самиот додавал делови од грчки и римски истории (кои ги имал пред себе). Со други зборови, што се однесува до археологијата, не му бил потребен Касиодор. Друг голем проблем во оваа хипотеза е заклучокот дека Касиодор ја вклучил гетската историја во готската за конкретни политички цели. Всушност, овој став е тешко одржлив, бидејќи поистоветувањето на Готите со Гетите (па и со Скитите) е една цела литературна традиција распространета во доцната антика, и сигурно не е измислено од Касиодор.⁹⁷ За Гети/Готи можеме да прочитаеме уште кај Хиероним, Орозиј, Пауланус од Нола, Филосторгиј,⁹⁸ па дури и по Касиодор/Јорданес кај Исидор од Севилја.⁹⁹ Според тоа, гетската историја во делото на Јорданес не е нужно производ на политички контекст, туку одраз на неговата ученост. Настрана од тој аргумент, традицијата на пишување „Гетика“ постои уште од времето на Дион Хрисостом (I-II век). Јорданес знае и ги спомнува двете традиции: дека Дион (Хрисостом) напишал „Гетика“ многу порано, и дека Орозиј објаснува дека Готите се Гети.¹⁰⁰ Според тоа, фигурата на Касиодор не игра нужно улога во објаснувањето на „археологијата“ на Јорданес.

⁹⁶ И Brian Croke, „Latin Historiography...“, 363 смета дека таа фраза најверојатно е индикатор дека Касиодор додавал епизоди од класична антика во историјата на Готите.

⁹⁷ Ова сознание е веќе одамна познато, cf. Александр Д. Дмитрев, „Народные движения в восточноримских провинциях в период дунайских войн III в. (236-278)“, *Византийский Временник* 8/1956, 97-100 и Олег В. Кудрявцев, *Исследования по истории балкано-дунайских областей в период Римской империи и статьи по общим проблемам древней истории*, Москва, 1957, 250-53. Понатаму, cf. Herwig Wolfram, *Histoire...* 40-1; Вера П. Буданова, *Готи в эпоху великого переселения народов*, Москва, 1990, 66-7.

⁹⁸ Ian Wood, „Cassiodorus...“, 468 го посочува Хиероним како можен прв извор за овој тренд (крај на IV век н.е.), меѓутоа постојат индиции и за претходни примери во III век н.е., cf. Helenius Acron, in *Acronis et Porphyriionis commentarii in Q. Noratium Flaccum, ad Carmen 4.15.22*. За подолг список на доцноантички извори каде се среќава поистоветувањето Готи-Гети, cf. Вера П. Буданова, *Готи...* 68-9.

⁹⁹ Isid., *Historia de regibus Gothorum, Vandalorum et Suevorum*, 1.1-3. Ова дело не само што ја продолжува идејата Гети-Готи (сметајќи ги и едните и другите за Скити по потекло), туку како и Јорданес исто така почнува со кратка археологија во која се мешаат Готите со Александар, Пир, Помпеј и Кајсар. Се наметнува прашањето дали Исидор го следел Јорданес (или Касиодор), или пак се водел по некоја друга литературна линија. За Готите и Скитите како потомци на Магог, син на Јафет, пишува и во Етимологиите, cf. Isid., *Etymol* 9.2.27 и 9.2.89-90 со детални објаснувања.

¹⁰⁰ Jord., *Getica*, 9.58.

Друга хипотеза предлага дека Јорданес ги вметнал Готите во старата медитеранска историја, односно ја величи нивната старост, благородност и сила, со цел да покаже со каков достоин, моќен непријател се судрил, а потоа и покори. Јустинијан. Колку поголем непријател, толку поголема победа и слава за императорот. Меѓутоа, оваа логика можеби се однесува само на победата над готскиот крал Витигес во 540.¹⁰¹ Но, во овој случај немаме потврда дека Јорданес пишувал директно за потребите на византискиот цар. Напротив, ако му веруваме на зборот (од предговорот), тој не само што пишувал по барање на неговиот пријател Касталиј, туку и му остава отворена можност да промени или додаде нешто ако е потребно.¹⁰² Ваква слобода не би била замислива доколку делото е во конкретна политичка функција на царскиот двор.

Според трета хипотеза, Јорданес ја напишал Гетика со цел да го спаси од заборава својот народ (самиот тврди дека има готско потекло), кој се соочувал со уништување.¹⁰³ Меѓутоа, етничкото потекло на Јорданес не е докрај разјаснето во современата историографија, бидејќи на едно место дава детални податоци за своето аланско семејство,¹⁰⁴ а на друго место вели дека потекнува од Готите. Јорданес сигурно не би грешел во врска со своето потекло и идентитет. Навидум контрадикторните изјави можат да бидат и компатибилни. Сосема е вообичаено во периодот на големите миграции да среќаваме мешани бракови од една страна, како и мешани племенски групации од друга страна. Хипотетички, постои можност Јорданес да има аланско потекло по таткова линија, а готско потекло по мајчина линија. Од друга страна, В. Гофарт смета дека изворните податоци не се заклучни, односно дека не може да се докаже ниту дека Јорданес бил Гот, ниту дека бил Алан.¹⁰⁵ На страна од оваа аргументација, тешко е да се поверува дека Јорданес (или нарачателот Касталиј) ја напишал Гетика за да ги спаси Готите од заборава, бидејќи веќе била напишана и далеку позната историјата на Готите во 12 тома од Касиодор.

Четврта хипотеза предлага дека Јорданес ја напишал Гетика за да пропагира помирување помеѓу Византија и Готите после тешките војни.¹⁰⁶ Имено, делото завршува со раѓањето на Герман (ска 550), кој преку мешаниот брак на неговите родители, метафорично ги обединува двата завојувани држави, како и двете владеачки династии.¹⁰⁷ Овој податок внесол дополнителни забуни

¹⁰¹ cf. Arne Soby Christensen, *Cassiodorus...*, 348; James J. O'Donnell, „Aims...“, 231.

¹⁰² Jord., *Getica*, 3.

¹⁰³ Arne Soby Christensen, *Cassiodorus...*, 348.

¹⁰⁴ Неговиот дедо Парија бил долгогодишен секретар на аланскиот водач Кандак во Мала Скитија и Долна Мазија, а пак неговиот татко носел аланско име, Алановиамут. Јорданес, пак, бил секретар на Гунтигис/База, кој имал мешано аланско и готско потекло, (*Getica* 50.265).

¹⁰⁵ Walter Goffart, *The Narrators...*, 43.

¹⁰⁶ cf. Brian Croke, „Latin Historiography...“, 364, кој се повикува на Arnaldo Momigliano, „Cassiodorus and Italian Culture of His Time“, *PBA* 41 (1955), 207-45.

¹⁰⁷ Jord., *Getica*, 60.314. Новороденчето било Римјанин/Византиец по татко (Герман, близок роднина на Јустинијан), а Гот по мајка (Матасунта, внука на Теодорих).

во толкувањето на причините за создавањето на Гетика, често пати и кај едни исти еминентни историчари. Така, Ц. Бјури прво го поддржува политичкиот карактер на ваквата идеја, а подоцна го негира.¹⁰⁸ Меѓутоа, дури и да провејува таква метафоричка порака на крајот на Гетика, сепак тоа не значи дека тоа е причината за пишувањето на делото, и уште помалку за „археологијата“.

Конечно, настрана од хипотезите кои се најчесто врзуваат со политички причини на остроготскиот двор во Равена (Касиодор за Теодорих) или пак со византискиот двор во Константинопол (Јорданес за Јустинијан), сосема е можно, како што истакнува Б. Болдвин, Гетика да е без никаква политичка позадина, односно дека Јорданес само ја задоволил љубопитноста на својот пријател Касталиј, кој му ја испратил молбата за едно такво дело.¹⁰⁹ Несомнено, во тоа време на долга војна со Остроготите, не недостасувал интерес за информации околу Готите. Освен тоа, во предговорот на *Гетика* се спомнува дека Касталиј живее во близина на Готите, па тоа може да е исто така причина за да се побара готска историја од Јорданес. Во секој случај, Касталиј, исто како и Вигилиј (заеднички пријател по чија молба Јорданес ја напишал „*Романа*“), имал мислење дека Јорданес е некој што имал репутација, способност и книжевни ресурси да напише одредено историографско дело.¹¹⁰ Во социокултурен контекст, постои консензус дека Јорданес бил дел од елитните книжевни кругови во Константинопол кон средината на VI век. Пишувајќи за разните типови на литерарни читателски публики во Константинопол во време на Јустинијан, К. Рап го спомнува и кругот на луѓе од Италија, северна Африка и делови од Илирик, кои читале на латински јазик. Во тој контекст, ги спомнува и Касиодор и Јорданес како значајни фигури во италијанската заедница во престолнината.¹¹¹

Дискусиите за целите и мотивите на Јорданес во готската „археологија“, и воедно и во целото дело, се далеку од завршени. Бројните хипотези се базираат на одделни сегменти од нарацијата на кои има даваат предност, но ни една од нив не е во дефинитивна контрадикција со останатите. Всушност, токму инсистирањето на еден мотив или една причина е можеби главната пречка за разрешување на ова прашање. Магловитоста со која е опкружена

¹⁰⁸ John B. Bury, *A History of the Later Roman Empire from Arcadius to Irene (395 A.D. to 800 A.D.)*, vol. 1, London, 1889, 412, и *History of the Later Roman Empire from the death of Theodosius I to the death of Justinian*, vol. 2, 2nd ed., New York, 1958, 255, n. 1.

¹⁰⁹ Barry Baldwin, „The Purpose...“ 491-92, кој нагласува дека составувањето на *Гетика* како синтеза на Касиодор, по барање од Касталиј, е целосно во духот на времето во кое живеел Јорданес, и дека нема никаква потреба истото да биде објаснето како политичка пропаганда.

¹¹⁰ Brian Croke, „Cassiodorus...“, 129.

¹¹¹ Claudia Rapp, „Literary Culture under Justinian“, *The Cambridge Companion to the Age of Justinian*, (ред. Michael Maas), Cambridge, 2005, 390. Италијанската заедница во Константинопол главно била составена од бегалци од готските војни, како и од дипломати и други великодостојници. Што се однесува до Касиодор, по неколкуте години во тие кругови, заминал за јужна Италија, каде во близина на семејните имоти го основал манастирот Вивариум.

Гетика придонесува до тоа да сите понудени мислења се прелиминарни. Врз база на горната дискусија, засега би можеле да сугерираме дека мотивите зад “археологијата“ не се нужно политички, и дека во еден сегмент имаат врска со литерарната традиција на поистоветување на Готите со Гетите, и со други народи посведочени во постарите извори, како мост кон славната античка историја.

Иако бројни прашања за *Гетика* ќе останат отворени уште долго време, врз база на анализата на веродостојноста на дел од сочуваните податоци може да се заклучи дека како и секое компилативно дело има парчиња со нееднаква вредност. Некои епизоди од “археологијата“ сепак се покорисни за историско истражување отколку што вообичаено се мисли; но, дури и оние делови кои имаат повеќе митологизирачка отколку историска содржина можеби се и поинструктивни во анализата на мотивите на авторот.